

Eesti Maaomavalitsuste Liidu

häälekandja

EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

MAAOMAVALITSUS

1936.

L. J. 16 -
1936

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

XIV aastakäik

pl 1645

Toimetaja: ANDRES

LOOVITSE
TALVISTE
RAAMATUKOGU

Handwritten signature

Väljaandja

Eesti Maaomavalitsuste Liit

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

22. jaanuaril 1936. a.

Nr. 1

NELJATEISTKÜMNES AASTAK.

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: A. Loorits

Tellimise hind:	Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hind:
Aastas . . . . . Kr. 5.—	Tallinnas, Suur Roosikrantsi nr. 12. Tel. 452-72. Posti j. arve nr. 252.	1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr.
Pooles aastas . . . . . „ 2.50	Jooksvad arved: Eesti Panga Tal.	10.—, ¼ lhk. Kr. 5.—, ⅛ lhk.
1923 aastak. . . . . „ —.50	linna osak. nr. 609, E. Rahvapangas	Kr. 2.50, ⅛ lhk. Kr. 1.25.
1924—1935. a. à . . . . . „ 2.50	nr. 991 ja Põllumeeste keskpangas nr. 728.	Dokumentide kaotamise kuulutused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

Tallinna Linna
Keskraamatukogu

SISU:

Aasta vahetusel	Lhk. 3
Eesti Maaomavalitsuste Liidu 1935. aasta tegevuse ülevaade	„ 5
Valdade ümberkorraldamisest — V. Velner	„ 9
E. M. L. ja omavalitsuste tegevusest . . .	„ 13
Küsimusi ja vastuseid	„ 15
Kuulutusi	„ 2

Perekonnaseisu
Kantseleimargid

25- ja 50-sendilised
on saada

Eesti Maaomavalitsuste Liidu
büroost

hinnaga 10 senti poogen (20 tükki).

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A.-S.

„OMA“

Põhi- ja tagavarakapitalid üle
Kr. 520.000.—

toimetab

tule,

elu,

rahe,

koduloomade,

murdvarguse ja

klaasikindlustusi

Edasikindlustuste vastuvõtmine valdade vastastikku kindlustusseltsidelt.

Seltsi osanikkudeks on kõigi maakondade omavalitsused, paljud linna-, alevi- ja valdade omavalitsused.

Seltsil omad majad Tartus ja Viljandis.

Juhatus ja peakontor: Tartus, Riia tn. 41, telef. 2-44 ja 5-62.

Peaagentuurid:

Tallinnas, Väike-Karja tn. 3, telef. 437-59.

Rakveres, Viru Pangas, telef. 109.

Pärnus, Rüütli tn. 29, telef. 2-30.

Agentuurid kõigil pool üle maa.

Kaastöölisele ja tellijatele!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on soovitatav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga; eriti soovitatav on masinakiri. Toimetus jätab enesele õiguse käsikirja lühendada ja keeleliselt korrigeerida. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurdelisatud soovil.

Ajakirjas antakse vastusi tellijate küsimustele. Kui keegi tellijatest soovib saada vastuse enne järgmise numbril ilmumist, siis saadetakse sellekohasel soovil vastus posti kaudu kätte, kui selleks on lisatud juurde 10-ne sendiline postmark. Toimetus jätab enesele õiguse avaldada ka kirjateel saadud vastused, kui küsimused põhimõttelised ja üldhuvilised. Küsitajatele, kes oma nime ei teata, ei vastata.

Aasta vahetusel.

Aeg ruttab edasi, ei tunne peatust, ei väsi ialgi. Üks ajavahemik ühe aastana veeres jälle minevikku. Oleme temaga ühes rännanud, tegelenud ja toiminud, tööd teinud ja vaeva näinud ning jõudnud 1936 ajatähiseni. Vaatame sealt pisut tagasi ja värskendame üldiselt oma meeles, mis möödunud aasta meile tõi, mida suutisime ja saavutasime, milliseid rõõmusid ja muresid meile valmistas.

Enne kõike mälestame neid, keda oleksime tahtnud oma keskel veel kaua näha, kuid keda möödunud aasta enesega kaasa viis sinna, kust ei olen enam tagasi tulekut. Olgu neist eriti meeletuletatud lahkunud omavalitsustegelased: Maaomavalitsuste Liidu nõukogu liikmed Abja vallavanem Jaan Nugis, kes suri 3. oktoobril ja Jõhvi vallavanem Aleksander Beläjev, kes suri 16. oktoobril.

Põllumajanduslikult möödunud aasta ei olnud nii õnnistusrikas kui tema eelmine. Pikaldane pöud esmalt takistas heina ja vilja kasvu ning pärast kestvad vihmasajud raskendasid saagi kogumist. Tööstuses ja kaubanduses aga oli tegevus elav ja põllu- ja karjasaaduste hinnad rahuldavad, mis aitasid tõsta vähemä saagi tasuvust. Üldiselt võimaldus rahuldav elamine kõigile, kes vaeva ei kartnud ega tööd ei põlganud. Töö puudust ei tuntud, tegijatele tööd leidis. Kohendati vanu ja valmistati uusi varasid, loodi juurde uusi väärtusi. Rahvamajandus kosus edasi, kasvas ja tugevnes, mis kindlustab meie elamist ja olemist ka tulevikus.

Vaimu väljal tõi möödunud aasta suurt elavust ja ergutust raamatuaastana. Ülistati, näidati ja levitati raamatut. Austati, hinnati ja ergutati loomingule kirjanikke, kunstnikke ja teadlasi. Meie vaimu vald rikastus uute väärtuslike teostega kirjanduse, kunsti ja teaduse aladel.

Eriti hoogne oli möödunud aastal meie rahva liikmete võrastelt varemalt antud võõrpäraste nimede eestistamise ja riigi lipu tarvitamise propageerimine, millega süvendati ja kõvendati rahvustunnet, rahvuslikku ja riiklikku ühtekuuluvust, oma rahvusest ja riiklusest lugupidamist. Samuti hoogsalt ja tõhusalt edenes rahva organiseerimine elukutsete järele oma kutsekodadesse ja tervikuna Isamaaliitu ning ühes sellega rahva mõtteviisi koondamine ja suunamine ühistele sihtidele meie riigielu korraldamiseks.

Selle pingutava, kuid üldiselt rahuliku ja rõõmsa meeleolulise tööaasta lõppu tumestas jultunud mässukatse roimarliku verevalamise kavatsusega, mille hoidis ära meie korravalvurite väsimata hoolsus ja ustavus. See mässukatse ilmestas, et võõraste retseptide järele valmistatud ja aastate jooksul rahva hingesse tilgutatud mürk ei olnud sealt veel lõplikult haihtunud ja, et vabadusesse jäetud mürgitajad ei olnud mürgi salajasest süstimisest sugusi loobunud, nagu ekslikult loodeti, vaid nende vastu ülesnäidatud pehmusest hoopis julgust võtnud ja jultunumaks muutunud. Kuid mässukatse korraldajad eksisid põhjalikult oma mõjus ja poolehoidu ootuses, see oli lahtunud ja langenud. Kogu maa mõistis selle võõrsilt juhitud ja osalt võõrsil ettevalmistatud mässukatse üksmeelselt hukka suure pahameele tormiga ja põlgtusega.

Omavalitsustele tõi möödunud aasta olulisema muudatusena kõvendatud järelevalve Omavalitsustesse puutuvate seaduste muutmise ja täiendamise seadusega, mis avaldati küll juba eelmise 1934. aasta lõpul, 29. detsembril (RT 109 — 1934), kuid tuli tarvitamisele möödunud 1935. aastal. Selle seadusega: 1) vabastati järelevalveasutised — Siseministerium ja ajutised maavalitsused — omavalitsuste volikogude otsuste protesteerimisest ja anti neile õigus niisuguste otsuste, milles leiavad seaduserikkumisi, täitmise seismapanemiseks, jättes seismapanemise vastu kaebamise õiguse volikogudele;

2) allutati ajutiste maavalitsuste kinnitamisele vallaomavalitsuste eelarved ja aruanded ning anti ajutistele maavalitsustele õigus määrata ametisse vallavalitsuse liikmeid, kui nende valimised uue vallavolikogu poolt ei toimu kahel järgneval koosolekul või hiljem vabanenud kohale antud tähtajaks, tarbekorral määrata ka asetäitjaid nii vallavalitsuse liikmete kui valla- ja alevisekretäride vabanenud kohtadele kuni nende valimiseni või nimegamiseni;

3) õigustati Siseministrit kõrvaldama omavalitsuste volikogudest üksikuid volikogu liikmeid kuni volikogu volituste lõpuni, kui nad oma tegevusega volikogus korduvalt takistavad volikogu tööd ja kinnitama ametisse valla- ja alevivolikogude poolt valitud valla- ja alevisekretäre, või

valitute kaks korda järgimööda kinnitamatajätmisel nimetama neid ametisse ajutise maavalitsuse ettepanekul;

4) õigustati Vabariigi Valitsust panna seisma Siseministri ettepanekul omavalitsuse volikogu tegevuse, kui omavalitsus on sattunud niisugustesse maksuraskustesse, et ta enam ei suuda täita oma rahalisi kohustusi. Sellisel korral ametis oleva valitsuse ja volikogu ülesanded lähevad linnades Vabariigi Valitsuse poolt määratud linnavalitsusele, valdades ja alevites Siseministri poolt määratud vallavõi alevivalitsusele, kelle otsused neis asjus, mis kuuluvad volikogu otsustamisele, esitatakse kinnitamisele linnade suhtes Siseministrile, valdades ja alevite suhtes vastavale ajutisele maavalitsusele, arvatud välja otsused, mille kinnitamine allub seaduse järgi mõnele teisele ministrile või asutisele. Linna- ja alevivalitsuste liikmete ametisse kinnitamine ja linna- ja aleviomavalitsuste eelarvete ja aruannete kinnitamine pandi maksma juba varemalt Linnaseaduse ja Aleviseaduse muutmise ja täiendamise seadustega (RT 25 ja 36 — 1934). Kõvendatud järelevalve ühest küljest piirab omavalitsuste endist vaba enesemääramist, teisest küljest vähendab omavalitsusasutiste vastutust, veeretades sellest osa järelevalve teostajatele, kes omavalitsusasutiste otsuste, eelarvete ja aruannete kinnitamisega võtavad omale ka kaasvastutuse nende sisulise otstarbekohasuse eest, mitte ainult seaduslikkuse eest, nagu varemalt. See kogu aasta juba kehtinud, põhimõtteliselt suure ulatusega ja näiliselt karm, uus kõvendatud järelevalve kord tegelikult ei tundunudki omavalitsustele mingi survena ega halvanud nende isetegevust; pigemini see: 1) soodustas ja edendas omavalitsuste tegevust sellega, et seismapandud või kinnitamata jäetud otsuste ümberotsustamine ja teostamine kiirenes, mis varemalt võttis palju aega protesteerimisega ja kohtu kaudu sundimisega; 2) ligendas ja köitis usalduslikumalt omavalitsuste tegelasi järelevalve teostajatega, kes muutusid nende nõuandjateks ja osalt tegevuse eest kaasvastutajateks. Aasta jooksul on tulnud kõrvaldada volikogu üksikuid liikmeid rahuliku töö takistamise pärast ainult kahest volikogust ja panna seisma maksuraskustesse sattunud ühe linnaomavalitsuse ja ühe vallaomavalitsuse volikogu ja valituse tegevus ning asendada määratud valitsusega.

Möödunud aasta 1. veebruaril hakkas kehtima ka Distiplinaarseadustik (RT 81 — 1934), mis õigustab Siseministriumi Omavalitsuste osakonna direktorit karistama valla- ja aleviomavalitsuste teenijaid võimulialduse, võimutegevusetuse, nõuete rikkumise, nõuetest kõrvalekaldumise, viivitamise, hooletuse ja muude väärtegade pärast teenistuskohuste täitmisel. Kuid selle seaduse tarvitamiseks anti vähe põhjusi ja karistusi tuli määrata vähestele eksijatele.

Muid tähtsamaid muudatusi ja uendusid möödunud aasta omavalitsustele ei toonud. Maavalitsused jäid teotsema edasi ajutistena. Kavatsesi kord küll neid muuta puhtvalitsusasutisteks kõva võimuga varustatud maavanemaga eesotsas, kuid see kavatus jäi teostamata, heideti kõrvale. Samuti jäid edasi tuleviku ülesandeks mitmeid aastaid päevakorral seisnud vallaomavalitsuste seadus ja valdade ümberkorraldamine kui ka Maaomavalitsuste Liidu poolt korduvalt palutud ajutiste maavalitsuste, valla- ja aleviomavalitsuste tulude suurendamine. Tulude vähesus rõhub omavalitsusi iga aastaga järjest rohkem. Asutiste hooned, sisseseaded ja teotsemise abinõud vananevad ja lagunevad, nende uuendamiseks puuduvad võimalused. On lootusi, et alganud aasta toob viimaks omavalitsustele mõnesuguseid tulude suurendamisi ja kergendusi majandamises.

Eriti rohket tegevust ja rühmamist nõudis möödunud aasta ajutiste maavalitsuste ja vallavalitsuste tegelastelt, kelledel oma otsekoheste kohuste kõrval tuli täita veel erakorlseid ülesandeid raamatuaasta aktuste ja raamatunäituste korraldamises, nimede eestistamises ja Eesti lipu levitamises ning kõigi nende aktsioonide kohtadel propageerimises ja tegelikult läbiviimises, mis maal laialdasel territooriumil oli rohkem aega viitev ja vaeva nõudev, kui alevite ja linnade kitsastes piirides. Need erakorlised aktsioonid ei ole lõppenud, osalt kestavad edasi ka alganud aastal. Neile tulevad uutena juurde, nagu juba selgunud rahvahääletamine ja Rahvuskogu valimine, millede korraldajateks kohtadel on jällegi omavalitsuste tegelased. Kuid ülesannete rohkenemine ja tegevuse kasvamine omavalitsuste tegelasi ei kohuta. Oma riigi ja rahva hüveks ja eduks töötamiseks omavalitsuste tegelastel on jätkunud ja jätkub edasi jõudu, indu ja hoogu.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu 1935 aasta tegevuse ülevaade.

I. Liidu koosseis.

Aruandeaastal Liit teotses endiselt Vabariigi Valitsuse poolt 17. detsembril 1930 kinnitatud põhikirja alusel, mille järgi Liidu liikmeks võivad olla maaomavalitsuste järglased ajutised maavalitsused ja vallaomavalitsused.

Aruandeaastal kuulusid Liitu 258 vallaomavalitsust ja kõik ajutised maavalitsused, peale Saaremaa ajutise maavalitsuse, kes ajutiseks eemale jäänud ja töötas Liitu tagasi tulla. Aasta jooksul tulid Liidu liikmeks juurde 2 vallaomavalitsust, Liitu koondumata jäid veel 111 vallaomavalitsust. Kuid Liit teotses ühtlasi ka selle ajutise maavalitsuse ja nende vallaomavalitsuste huvides, kes tema liikmeks seni veel koondunud ei ole.

II. Liidu tegevuse suun.

Aruandeaastal Liidu tegevus oli suunatud, nagu põhikiri nõuab, ajutiste maavalitsuste ja vallaomavalitsuste tegevuse ühtlustamise ning ülesannete võimsamalt täitmise eest hoolitsemisele.

Riigielu tervendamise ja ümberkorraldamise töö, mis oli intensiivselt käimas, laiendas ja suurendas ka Liidu ülesandeid, kellelt nõuti järjest rohkem kaastööd ja osavõttu ka valitsusasutiste tegevusest. Eriti soovis Liidu kaastöö tihendamist Siseministeerium, mitte ainult seaduste ja määruste eelnõude valmistamises ja arutamises, vaid ka omavalitsuste juhtimises ja instrueerimises, isegi kaasaaitamises revideerimistel.

III. Seisukohti seaduste ja määruste eelnõude kohta.

Aruandeaasta jooksul Liidu organite poolt vaadati ja arutati läbi, esitati arvamusi, parandusi ja täiendusi rea seaduste ja määruste eelnõude kohta, milledest olgu nimetatud tähtsamatena järgmised:

1. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt koostatud Hoolekandeseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu.

2. Kaubandus-tööstuskoja algatatud ja Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt saadetud laatade ja turgude ümberkorraldamise kava.

3. Teedeministeeriumi poolt koostatud Teede tarvitamise ja liiklemise vahendite määruse kava.

4. Teedeministeeriumi koostatud Ehitusseadustiku parandatud põhilauseid.

5. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt väljatöötatud üldtööviliste kaubanduskoolide tunnikava.

6. Kohtuministeeriumi poolt koostatud Administratiivmenetluse seaduse eelnõu.

7. Riigi Keskarhiivi, Siseministeeriumi ja Liidu esindajate poolt ühiselt väljatöötatud Vallaarhiivi korraldamise kava.

8. Siseministeeriumi poolt koostatud Rahvakogumistel tuletõrje valvet teostavatele tuletõrjeorganisatsioonidele maksetava tasu normide määruse kava.

9. Siseministeeriumi poolt koostatud Kodanliku õhukaitse seaduse eelnõu.

10. Teedeministeeriumi poolt koostatud Jõuvankrite seaduse ja Jõuvankritega kestva ühenduse pidamise ja vabaveo korraldamise seaduse eelnõu.

11. Majanduseministeeriumilt koostatud Trahterimaksu seaduse eelnõu.

IV. Algatusi seaduste ja määruste andmiseks ning muutmiseks.

1. Viljandi ajutise maavalitsuse ettepanekul arutati Liidu juhatuses tööborside korraldust ja esineti Siseministeeriumile ja Teedeministeeriumile märgukirjaga tööborside korralduse muutmiseks ja võimaldamiseks ajutistele maavalitsustele ise oma tööborse asutada.

2. Kloostri vallavalitsuse algatusel arutati Liidu juhatuses teede korrastamise alal väikeste maaüksuste naturaalkohustuste asendamist rahamaksuga ja esineti Teedeministeeriumile märgukirjaga Maanteede seaduse muutmiseks selles mõttes, et alevikes, suvituskohtades ja muudes tihedates ehituspaikades teedekorrastamise naturaalkohustus maaüksustele, mille hinne on alla 3 puhtakasurubla, arvatakse ümber sunduslikuks rahamaksuks.

3. Mitmete vallavalitsuste esitiste tõttu — perekonnaliigetelt ja töelistelt isikumaksude sissenõudmise raskuste kohta — esineti Siseministeeriumile korduvate ettepanekutega maksuseaduse muutmiseks nii, et isikumakse oleksid kohustatud tasuma tööliste eest tööandjad ja

ühises majapidamises tegelevate perekonnaliigete eest perekonnapead.

4. Hoolekande korraldust arutati Liidu nõukogus ja tunnustati tarvilikuks hoolekandelise abi ümberkorraldamine ning selleks täiesti uue Hoolekandeseaduse väljatöötamine, mis oleks rajatud kokkuhoidule ja ratsionaalsusele hoolekande kulude alal ning vastaks meie riigi ja omavalitsuste kandejõule.

5. Omavalitsuste Teenijate Liidu algatusel arutati Liidu juhatuses ja nõukogus ning põhimõtteliselt pooldati omavalitsuste teenijatele lasteabiraha maksmist ja selleks erifondi loomist.

6. Võru ajutise maavalitsuse ettepanekul Liidu juhatuses arutati kauplemise aja pikendamist maal ja esineti Siseministeriumile märgukirjaga kauplemise aja pikendamiseks maal kuni 15 tundi ööpäeva kohta, samuti nagu see on lubatud trahteriäridele.

7. Patküla vallavalitsuse algatusel esineti Siseministeriumile ettekandega, et maksuseaduste muutmisel isikumaksust jätetaks vabaks ainult hoolekandelist abi saajad, mitte muud pensionärid.

8. Siseministrile esineti märgukirjaga, milledes paluti: 1) valla-, alevi- ja ajutiste maavalitsuste tulude suurendamist ja selleks vastavate seaduste muutmist, nii et neil võimalduks vananevate varade uuendamine, korralik majandamine ning oma ülesannete korralikult täitmine;

2) omavalitsuste maksumäärade kinnitamise eelarvetest eraldi ärajätmist ja nende kinnitamise usaldamist järelevalveasutisele ühes eelarvega tervikuna;

3) maksustamise ja maksude arvestamise lihtsustamiseks vallaomavalitsustes naturaalkohuste teostamiseks eraldi maksuvõtmise ja eelarve koostamise kaotamist ning naturaalkohuste kulude üldisesse eelarvesse paigutamise lubamist;

4) vallaomavalitsuste eelarvete ja aruannete koostamise ja esitamise tähtaegade muutmist ja määramist: a) eelarve koostamiseks ja esitamiseks vallavolikogule — 1. veebruar, senise 1. jaanuari asemel, b) aruannete koostamiseks ja esitamiseks vallarevisjonikomisjonile — 1. juuni; senise 1. augusti asemel, ja vallavolikogule 1. juuli, senise 1. detsembri asemel;

5) hoolekande alal õiglasema korra makspanemist ja selleks eestkätt Hoolekandeseaduse §§ 19, 20 j. t. muutmist selles mõttes, et puudustkannatavatele kodanikkudele ja nende lastele antakse abi

ainult abivajava alalise elukoha omavalitsuselt, sealt kus omatakse või võidakse omada valimise õigus.

6) varemalt kaevatud veejuhtmetest tulusaajatele veeühisuse asutamise kohuslikuks tegemist, maakonnaveekomisjoni koosseisu koondamist ja ajutistele maavalitsustele suuremate õiguste andmist veeühisuste asutamise organiseerimisel, veeühisuste tegevuse korraldamisel, juhtimisel ja järelevalvel, veejuhtmete korrahoiu tegelikult korraldamisel ja veejuhtimisega läbi võõra maa seoses oleva muu seesuguse korraldava tegevuse ja asjaajamise alal.

V. Omavalitsuste huvide kaitse.

1. Siseministeriumile esineti ettekandega, et kui Hoolekandeseaduse kavatsetava muudatusega vallaomavalitsuste ülesandeid laiendatakse, mis toovad kaasa uusi kulusid, siis suurendatagu vastavalt ka nende tulusid, et juurdetulnud ülesannete täitmine võimalduks.

2. Alliku vallavalitsuse esitise tõttu, milles taotleti vallavalitsustele kaasakõnlemise õigust tööbörside korraldamisel, esineti Teedeministeriumile ja Siseministeriumile ja korduva märgukirjaga tööbörside korralduse muutmiseks selles suunas, et seal ei oleks otsustajateks ainuüksi linnad ja teised omavalitsused ainult osavõtjateks kulude kandmisest.

3. Muusikamuuseumi ühingu ja Draamastudio teatri taotluste tõttu — nende poolt korraldatavate ettekannete lõbustusmaksust vabastamiseks esineti Siseministeriumile ettekandega, et lõbustusmaksu kaotamine üldse võiks järgneda, kui selle asemel ajutistele maavalitsustele antakse mõni teine vastav tulu.

4. Häädemeeste vallavalitsuse taotlus — tema poolt oma ülesannete täitmiseks välismaalt muretsetud mootorratta tollimaksust vabastamiseks — esitati Majandusministeriumile.

5. Uulu vallavalitsuse esitis — postiaagentuuride ja maapostiolude korraldamise asjas — esitati Siseministeriumile.

6. Patküla vallavalitsuse esitis, milles juhti tähelepanu riigi ja omavalitsuste maksude tasumisest kõrvalehoidmise ja maksujõuetust simuleerimise järjest sagedamini korduvatele nähetele, esitati Siseministeriumile abinõude nõutamiseks nende nähete tõkestamiseks.

7. Harju ajutise maavalitsuse ettepanek tööbörside korraldamise kohta esi-

tati Siseministeeriumile lisaks varematele ettekannetele selles asjas.

8. Siseministrile esitatud märgukirjaga paluti:

1) koolimajade ehituslaenu suunamist rohkem maale vallaomavalitsustele, kus seda seni on saadud võrdlemisi vähe, koolimajad aga viletsamad;

2) riigi summadest vallaomavalitsuste toetusfondi asutamist;

3) ajutistele maavalitsustele võimaldamist valla- ja aleviomavalitsuste järelevalve suurendamiseks ja tööjõu sellel alal kovendamiseks revidendi ametisse määramist;

4) nakkushaiguste ravikulude igal juhul riigi kanda võtmist;

5) ajutistele maavalitsustele avalikkude ehitiste püstitamise ja nende seisukorra järelevalveks arhitektide ametisse võtmise võimaldamist;

6) omavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide maaga varustamise seaduse alusel Vabariigi Valitsuse otsusega ajutistele maavalitsustele antud maade nende nimele kinnistamise võimaldamist, mis oli pandud seisma;

7) ajutiste maavalitsuste koosseisude täiendamise, palkade parandamise ja enam-vähem ühtlustamise ning teenistusvanusetasu, perekonnaabiraha, arstiabi ja ametlike sõitude tasu suhtes ajutiste maavalitsuste ametnikkude ja teenijate riigiametnikkude ja teenijatega ühtlustamise võimaldamist;

8) ajutiste maavalitsuste seniste võlgade ümberkorraldamist ja muutmist pikaajalisteks, vähemalt 30 a. peale, odavaprotsendilisteks laenudeks;

9) ajutistele maavalitsustele pikaajalise, kuni 30 a. peale, odavaprotsendilise laenu saamise võimaldamist oma asutiste hoonete kapitaalremondiks ja ümberehitamiseks, vajalikkude uute hoonete püstitamiseks ja muudeks erakorralisteks kuludeks ning toetuse andmist kuni 50% kulude kogusummast suuremate üldtähtsusega asutiste hoonete (koolimajad, haigemajad jne.) ehitamiseks.

VI. Omavalitsuste töö ühtlustamine ja korraldamine.

1. Lääne ajutise maavalitsuse ettepanekul Liidu juhatuses kaaluti ajutiste maavalitsuste liikmete palkade ühtlustamist, mis väga erinevad ja jäeti küsimus lahtiseks kuni selgub ajutiste maavalitsuste reform.

2. Liidu nõukogus arutati:

1) maanteede senist ehituspoliitikat ja määrati selle edaspidised sihtjooned;

2) omavalitsuste ehituspoliitikat ja määrati selle üldjooned;

3. Siseministrile esitatud märgukirjaga soovitati ja paluti korraldada:

1) seniste vallamajade ja koolimajade kaunimasse, omavalitsustele viisakamasse ja väärkamasse seisukorda seadmist;

2) vallamajade ja koolimajade suuremate, põhjalikumate paranduste, juurdeehituste ja ümberehituste teostamiseks ning uute vallamajade ja koolimajade ehitamiseks mitmeaastaku tegevuskava koostamist ning aegsasti ehitusteks vajalikkude summade kogumist;

3) aegajalt ajutiste maavalitsuste administratiivosakonna juhatajate nõupidamise järelevalve alal tekkinud küsimuste arutamiseks ja selgitamiseks.

VII. M u u t e g e v u s .

1. Liidu juhatuses kaaluti Kodutöönuduse Seltsi algatatud Eesti Kodutöönuduse Liidu asutamist; põhimõtteliselt pooldati seda ja tehti ning soovitati rida parandusi ja täiendusi selle põhikirja eelnõus.

2. Ulila vallavalitsuse kirja tõttu, millega paluti esineda ettepanekuga maa-seitside vabastamiseks lõbustusmaksust, korraldi ja kinnitati varemalt võetud ja valitsusasutistele esitatud seisukohti.

VIII. M a a o m a v a l i t s u s t e r e f o r m .

Aruandeaastal kavatseti ajutisi maavalitsusi muuta valitsusasutisteks kõvendatud võimuga maavanema juhtimisel. Sellekohane seaduse eelnõu töötati välja, mille arutamisest võtsid osa ka Liidu esindajad, kuid see heideti kõrvale ja ajutised maavalitsused jäid teotsema edasi senistel alustel.

Koguti andmeid ja tehti eeltöid ka valdade ümberkorraldamiseks, kuid lõplikke seisukohti ei võetud ega midagi kindlat veel ei kujunenud, seaduseelnõu koostamiseni ei jõutud.

IX. Liidu häälekandja.

Aruandeaastal Liidu häälekandja „Maaomavalitsus“ ilmus kolmeteistkümne aastakäiguna nr.nr. 1—8 F. Vellneri toimetusel ja nr.nr. 9—12 A. Looritsa toimetusel.

Ajakirjas ilmus aasta jooksul artikleid 40, kirjutisi omavalitsuste tegelaste kohta 11, kirjutisi omavalitsuste päevauudistest 2, teateid Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevusest 8, Riigikohtu seletusi 2, kirjanduse ülevaateid 3 ja küsimusi ja vastuseid 44. Ajakirja aastakäik sisaldas 192 lehekülge.

X. Kirjastus.

Aruandeaastal peale ajakirja „Maaomavalitsuse“ muud ei kirjastatud. Aasta lõpul otsustati küll kirjastada broshüür „Omavalitsuste ümberkorraldamise põhimõtteid“, kuid selle teostamine jäi järgmiseks aastaks.

XI. Liidu nõukogu.

Liidu nõukogu pidas aruande aasta jooksul kaks koosolekut — 27. veebruaril Tallinnas ja 20. juulil Pärnus. Päevakorras oli kokku 8 küsimust.

Nõukogu koosseisu kuulusid aruande aastal:

Harju maavalitsusest — P. Männik, P. Mäggi;
 Järva maavalitsusest — V. Vessart, H. Kiiver;
 Lääne maavalitsusest — A. Kasterbusch, J. Nurk;
 Petseri maavalitsusest — A. Mäeloog, A. Svaner;
 Pärnu maavalitsusest — J. Markson, A. Lusik;
 Tartu maavalitsusest — O. Pärlin, D. Uiga, E. Öunapuu;
 Valga maavalitsusest — V. Rebane;
 Viljandi maavalitsusest — H. Lauri, N. Vatter;
 Viru maavalitsusest — K. Pajos, E. Rosenberg, V. Tartu;
 Võru maavalitsusest — A. Kohver, A. Vainola.
 Harjumaa valdadest — A. Alter, A. Hammer;
 Järvamaa valdadest — J. Kents, J. Eiskop;
 Läänemaa valdadest — A. Einseln, J. Parts;
 Petserimaa valdadest — N. Kalinin, B. Makson;
 Pärnumaa valdadest — V. Bender, H. Blumfeldt;
 Saaremaa valdadest — A. Rei, V. Mälk;
 Tartumaa valdadest — L. Antik, E. Laanberg, M. Väärsti;
 Valgamaa valdadest — A. Eichenbaum;
 Viljandimaa valdadest — G. Päss, K. Moks;

Virumaa valdadest — A. Beläjev, G. Püss, A. Luigamäe;
 Võrumaa valdadest — J. Hagivang, A. Kütt.

XII. Liidu juhatus.

Juhatuse koosseisu kuulusid: esimees H. Lauri, aseesimehed A. Einseln, P. Männik ja A. Eichenbaum, juhatuse liikmed V. Bender, M. Väärsti, A. Kohver ja V. Tartu.

Liidu juhatus pidas aruande aastal 5 koosolekut.

XIII. Revisjonikomisjon.

Revisjonikomisjoni kuulusid A. Mäeloog, H. Kiiver, E. Laanberg ja G. Päss.

XIV. Liidu esindajad.

Liidul olid järgmised esindajad:

Riiklikus hoolekande nõukogus — K. Pajos, E. Pihlak, G. Püss ja H. Miller;
 Riiklikus tervishoiu nõukogus — H. Lauri;

Tariifinõukogus — H. Avikson (koos Linnade Liiduga);

Riigi Statistika nõukogus — esmalt F. Vellner, pärast A. Loorits;

Vabadussõja mälestamise komitees — H. Lauri;

Riigi arhiivnõukogus — A. Loorits;
 Omavalitsuste liitude vahelises komisjonis — H. Lauri;

Sanatoorium „Kloostrimetsa“ hoolekogus — P. Männik;

Dr. Fählmanni mälestuse jäädvustamise komitees — H. Lauri;

Riigi majandusnõukogus — H. Lauri;
 Suvituskohdade ja supel- ning tervisparandusasutuste keskkorralduse juhatuses — P. Männik;

Rahvusvahelise administratiivteaduste levitamise Eesti sektsioonis — esmalt F. Vellner, pärast A. Loorits;

Sotsiaaltöö komitees — esmalt F. Vellner, pärast A. Loorits;

Sihtasutis „Turismi Keskkorraldus Eestis“ — nõukogus ja juhatuses — F. Vellner;

Maksupeakomitees — esmalt F. Vellner, pärast A. Loorits;

Metsahoiukomitees — esmalt F. Vellner, pärast A. Loorits;

Geodeetilises komitees — P. Mäggi;
 Sihtasutis „Eesti Lastekaitse“ nõukogus — P. Männik ja esmalt F. Vellner, pärast A. Loorits;

Lennuasjanduse komitees — P. Männik;

Tuletõrjekapitali komitees — esmalt F. Vellner, pärast A. Loorits;

Peale selle võtsid Liidu esindajad osa mitmesugustest koosolekutest, millistest oleks tähtsamatena märkida järgmisi:

Teedeministeeriumis Ehitusseadustiku põhilauseste läbivaatamiseks moodustatud komisjonist;

Siseministeeriumis Valla arhiivide normaalkava läbivaatamise komisjonist ja valdade ümberkorraldamise eeltöödest;

Teedeministeeriumis liiklemise komitee koosolekutest;

Siseministeeriumis Maakondade ajutise korraldamise seaduse eelnõu läbivaatamiseks moodustatud komisjonist;

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumis ja Kohtuministeeriumis Hoolekandeseaduse muutmise seaduse eelnõu läbivaatamiseks moodustatud komisjonist;

Kaubandus-tööstuskojas laatade ja turude ümberkorraldamise küsimuse arutamiseks kokkukutsutud nõupidamisest.

Valdade ümberkorraldamisest.

V. Velner.

Omavalitsuste ümberkorraldamise küsimus näib jõudvat lõpustaadiumi. Selleks on annud mõjuva tõuke ka põhiseaduse muutmine, milline tõi omavalitsuste korraldusse teatud pöörde maaomavalitsuste, kui omavalitsusühikute, kaotamise näol.

Uue, s. o. praegu maksva põhiseaduse tõlgitsemisel on asutud seisukohale, et maaomavalitsused, kui omavalitsuse ühikud, enam eksisteerida ei saa ega ei või, ning nad tulevad asendada uute asutustega. Põhiseaduse § 75 järgi teostavad valitsemist koha peal linna-, alevi- ja vallaomavalitsused, kuivõrt ei ole selleks loodud eriasutusi. Sellega on linna-, alevi- ja vallaomavalitsused põhiseaduse järgi kaitstud, need kolm omavalitsusühikut peavad olema ja püsima.

On neid, kes on leidnud, et peale nende kolme territoriaalsete omavalitsusühikute võib olla ja ellu kutsuda veel teisi omavalitsusühikuid. Nende teiste suhtes pole aga olemas põhiseaduslikku kaitset ja nende olemasolu on rippuv valitseva võimu teostajatest.

Suurem osa juriste on asunud aga seisukohale, et maksva põhiseaduse järgi maaomavalitsused omavalitsuste ühikuteks enam püsida ei saa. Seda seisukohta aluseks võttes võeti Riigikogu poolt 19. jaanuaril 1934. a. vastu Maakondade ajutine korraldamise seadus, millise seadusega maaomavalitsused, kui omavalitsuste ühikud kaotati ja asendati ajutiste maavalitsustega. Maavolikogud lõpetasid oma tegevuse. Maavolikogude ja maavalitsuste funktsioonid läksid üle ajutistele maavalitsustele. Samuti läksid ajutistele maavalitsustele üle kõik õigused ja kohused, mis olid enne maaomavalitsustel.

Ajutised maavalitsused, nagu see selgub juba nende nimetusestki, ei saa olla

kestvad asutused, vaid on ainult üleminekuaja korraldused, mis loodi selleks, et küsimuse laialtulatuseks pärast ei saadud maakondade reformi lõplikult lahendada, vaid oldi sunnitud leppima ajutise korraldusega. Sellega on ajutiste maavalitsuste korraldus üleminekuaja korraldus ning tuleb asendada juba lähemas tulevikus kestvama korraldusega. Vastav maakondade seaduse eelnõu on Siseministeeriumi poolt juba välja töötatud, kuid selle maksmapanemine ja vastuvõtmine lükati läinud aasta kevadel edasi.

Koos maakondade ümberkorralduse lahenumisega on paratamatult ülesse kerkinud ka vallaomavalitsuste ümberkorraldamise küsimus.

Meie omavalitsuste ellu puutuvad normid-seadused, määrused ja korraldused on niivõrt laialipillatud ja mitmeid kümneid kordi muudetud ja täiendatud, et raske on selles rägastikus isegi asjatundjal orienteeruda, rääkimata veel harilikust kodanikust või ka valitud omavalitsuste tegelastest, kes ainult lühikese aja vältel ajutiselt omavalitsuse alal tegelevad. Pealegi on suur hulk maksvaid norme veneaegsed ja vene keeles, mida suurem osa omavalitsuste tegelasi ei tunne. Sellepärast on tungiv tarve omavalitsustesse puutuvate normide kodifitseerimise järele ja tervitatav valitsuse poolt astunud sammud selles suunas. Suurem osa veneaegseid ja laialipaisatud norme omavalitsuste alal kaob omavalitsuste reformi teostamisega. Ka sellepärast on vajaline ja otstarbekohane, et omavalitsuste reform leiaks kiire ja põhjapaneva lahenduse.

Valdade ümberkorraldamise juures üheks tähtsamaks ja raskemaks küsimuseks on valdade suurus. Selle lahendamine seisab ühenduses väga mitmesuguste as-

jaoludega ning raskustega, mispärast see küsimus on vägagi delikaatne ja komplitseeritud. Iga vald olgu väike või suur, on huvitatud oma olemasolust ja säilitamisest, ning võitleb täie innuga oma püsimise eest. Reformi teostajatel tuleb aga silmas pidada asjaolu, et tulevikus ümberkorraldatud vald ka tõeliselt suudaks täita neid suuri ja laialdasi ülesandeid ning kohustusi, millised tema peale pannakse. Ei ole otstarbekohane valdade suuruse küsimust lahendada järskude murrangutega. Siin tuleb tegutseda kaalutult pidades silmas väljakujunenud olukordi, kohapealseid väärtusi ja traditsioone.

Valla suuruse küsimuse lahendamisele asudes tuleb kõige pealt silmas pidada kahte faktori, s. o. valla pindala ja elanike arvu. Nendest tähtsamaks tuleb pidada elanikkude arvu, mis peab olema aluseks valla suuruse määramisel.

Eestis on valdu järgmiselt viimase rahvaloenduse andmetel:

Valdu kuni 500 elanikuga	— 11, ehk	2,9%
„ 500—1000 elan.	— 53, „	14,2%
„ 1000—1500 „	— 72, „	19,4%
„ 1500—2000 „	— 72, „	19,4%
„ 2000—3000 „	— 93, „	25,0%
„ üle 3000 elanikuga	— 71, „	19,1%

Sellega valdu alla 1000 elanikuga 17%, 1000—1500 elanikuga 19%, 1500—2000 elanikuga valdu 19% kogu valdade üldarvust. Vaadeldes valdade suurust üksikute maakondade järgi, näeme, et suuremate valdade maakonnad on Viru-, Saare- ja Põlva. Virumaal on valdu alla 2000 elanikuga 9 ja Saare- ning Põlva maakonnas pole üldse alla 2000 elanikuga valda.

Vaadeldes valdade kulusid ja tulusid ja võrreldes neid valdade elanike arvuga, saame järgmise pildi.

Üksikute tulu- ja kulukäikude summa (sentides) 1 elaniku kohta valdades rahvastiku arvu järgi 1932/33. a. oli:

T U L U D:

	Kuni 500 elan.	500— 1000 elan.	1000— 1500 elan.	1500— 2000 elan.	200— 3000 elan.	Üle 3000 elan.	Kokku 1932/33	Kokku 1931/32
Kinnisvaramaks	107	100	93	90	78	61	77	53
Tulumaks	32	32	32	31	33	31	32	35
Valla omaval. maks	355	340	327	302	309	285	303	347
Sellest isikumaks	262	245	238	220	222	198	216	266
Erimaksud dokum.	1	3	2	2	1	2	2	1
Muud maksud	27	14	17	16	15	14	15	37
Kokku maksud	522	489	471	441	436	393	429	473
Valla kapitalid	21	13	12	23	15	9	14	16
Valla varandused	16	38	20	26	15	11	17	18
Valla ettevõtted	—	—	—	3	4	2	2	2
Toetused	—	23	5	6	1	3	4	4
Kulude tasu	28	21	15	16	11	10	13	12
Kavatsetud laenud	11	28	31	58	41	49	50	41
Mitmesugused tulud	88	74	53	52	45	33	45	41
Kokku	686	686	657	625	568	510	574	607
Kokku 1931/32. a.	895	643	687	657	630	537	607	

K U L U D:

Vallavalitsus	361	273	240	211	181	165	193	207
Valla kohus	8	12	8	7	6	6	7	7
Rahvaharidus	140	133	161	193	180	166	172	198
Hoolekanne	62	126	100	116	90	77	92	92
Heaolu	7	6	7	8	7	8	8	9
Valla kapitalid	16	28	10	7	10	1	7	8
Valla üldvarandused	8	26	6	16	5	7	9	6
Valla ettevõtted	—	—	—	2	3	1	2	2
Valla võlad	18	31	56	28	32	31	33	27
Mitmesugused kulud	14	6	11	3	5	9	7	8
Tagavara summa	1	—	—	1	1	1	1	1
Kokku	635	641	599	592	520	472	531	565
Kokku 1931/32. a.	872	610	652	598	601	489	565	

On selge, et administratsioonikulud väikses vallas on proportsionaalselt elanikkude arvule kaugelt suuremad, kui suures vallas. Võttes aluseks eeltoodud andmeid selgub järgmist. — Alla 500 elanikuga vallas on vallavalitsuse kulu 361 senti valla elaniku peale; 500—1000 elanikuga vallas — 273 senti elaniku peale; 1000—1500 elanikuga vallas — 240 senti elaniku peale; 1500—2000 elanikuga vallas 211 senti elaniku peale ning üle 3000 elanikuga vallas ainult 165 senti elaniku peale.

Kogutud andmete najal selgub veel huvitav asjaolu, et puudujääkidega töötanud valdu leidub siiski rohkem väiksemate valdade hulgas. Viru- ja Saaremaal, kus enamikus suuremad vallad, on puudujääkidega töötanud valgu kõige vähem. Eeltoodust kõigest tuleb jõuda järeldusele, et väiksemate valdade ülalpidamine tuleb kallim, kui suuremate oma ja nende majapidamise tasakaalustamine ning eelarve koostamine paneb valla kodanikkudele peale suuremaid kohustusi.

Meie vallad on ajalooliselt välja arenenud mõisate järgi. Mõisa süda ühes temast eraldatud ja äramüüdnud talunditega ning kõigi nende elanikkonnaga moodustasid enesest teatud iseseisva omaette ühiku, millest aegamööda välja arenesid administratiivühikud — vallad. Selle järgi kuidas olid vastava mõisa maa-alad, kas üheskoos või laialipillatult, nii kujunes ka valla territoorium. Ajaloo kestel sündis selliste valdade piirides küll muudatusi, kuid suuremalt osalt on need vallad sellistena püsinud kuni tänaseni. Selle tõttu on meil valdade suurused ka väga juhuslikud ja mitmesugused. Väga suurel arvul esineb meil aga veel ka lappvaldu, kus üksikud maa-alad on laiali pillatud ja asuvad hoopis teise valla piirkonnas. Selliseid lappvaldu leidub meil 40 ümber ning eriti rohkelt asub neid Viljandi-, Tartu- ja Virumaal.

Sellised lappvallad ja samuti ka ebaloomuliku kujuga vallad ei ole otstarbekohased ja valla administratsiooni kui ka elanikkonna huvides vastuvõetamatud. Siin tuleb paratamatult nende piiride korraldamiseks ja parandamiseks midagi ette võtta. Ei saa siin enam arvestada sentimentaalsete tunnetega ajalooliste piiride kadumise mõttes. Ajalugu ja traditsioonid on õigustatud ainult niivõrt, kui võtta see on loomulikule mõistusele ja aja-õuetele vastuvõetav ja otstarbekohane.

„Lappvaldade“ ja ebaloomuliku kujuga valdade suhtes ei saa aga seda öelda ning sellepärast ei ole õigustatud seesuguste valdade olemasolu ja nende ümberkorraldamine ja planeerimine on esimeseks tööks valdade reformi teostamisel.

Valdade ümberkorraldamise küsimuse käsitlemisel on ülesse kerkinud kihelkonnade küsimus. See küsimus ei ole uus, vaid seda küsimust on käsitatud isegi juba möödunud sajandil eri kirjutistes ja arutlustes. Ka meie omariikluse päevil on see mitmel ja mitmel korral ülesse kerkinud. See küsimus on aga siiski niivõrt tähtis, et selle juures lähemalt peatuda.

Asume asja juurde kõige pealt vormilisest seisukohast. Kihelkonnaomavalitsuste idee pooldajate seisukohalt väljudes tuleks meil kaotada maakonnad ja vallad, kui administratiivühikud ning asendada kihelkonnaomavalitsuse ühikutega. Maksva põhiseaduse § 75-ga on kindlustatud linna-, alevi- ja vallaomavalitsuste olemasolu. Kuivõrt võib peale nende kolme territoriaalse omavalitsuse ühiku luua ja asutada veel teisi omavalitsuse tüüpe, selle kohta on vaielusi juristide seas, kuid on ilmselt selge põhiseaduse tekst ja mõte, et need kolm põhiseaduses ettenähtud omavalitsuse ühikud on ja peavad jääma. Järjekult vallaomavalitsusi, kui omavalitsuslikke korraldusi ei saa jätta välja meie halduskorralduse üldsüsteemist, vaid need peavad jääma ja funktsioneerima. Muidugi selle juures ei ole võimatu vallaomavalitsusi ümber korraldada suuremateks, kihelkonnaomavalitsuste suurusteks ühikuteks. Sellega oleks ka kihelkonnaomavalitsuste ellukutumine saavutatud, kuigi kaudselt, kuid nende nimetusena peab ikkagi figureerima vallaomavalitsus.

Kihelkonnaomavalitsuste idee pooldajate pea argumentideks on väide, et kihelkonnaomavalitsused suudavad täita niihästi praeguste vallavalitsuste kui ka maavalitsuste peal lasuvaid ülesandeid. Selle kõige tagajärjel on loota suurt kuldade kokkuhoidu meie halduskorralduse alal.

Aluseks võttes meie kihelkonnade, kui omavalitsusühikute arvu ja suurust, näeme, et saaksime sel korral 11 maakonna ja 370 valla asemele umbes 100 uut omavalitsusühikut. Kuna maal asuvate elanike üldarv on umbes 760.000, siis kujuneks tulevase kihelkonna-valla elanike arv keskmiselt 7500 ümber. Harjumaal, näiteks, tuleks kõige vähema elanike arvuga

vallaks Nissi —5212 elanikuga ja suuremateks Keila — 11.503 ja Rapla 11.490 elanikuga. Igatahes võrdlemisi suure elanikkude arvuga omavalitsuse ühikud, mis meie keskmistest valdadest märksa suuremad. Tegelikult on aga meil praegu juba olemas valdu Petserimaal, kus elanike arv vähematest kujundatavatest kihelkondadest kaugelt suurem. Nii on Irboska vallas üle 10.000 elaniku, Senno vallas üle 8000 elaniku, Petseri ja Vilo vallas üle 7000 elaniku jne. Sellega on meil praegu juba olemas kihelkonnaomavalitsuste suureid valdu ja nende seisukorrast ning tegutsemisest võime teha ka tulevikus kujundatavate kihelkonnaomavalitsuste suhtes mõningaid järeldusi.

Kõigepealt vaataksime kuivõrt suudavad need praegused kihelkonna suurused vallad täita neid ülesandeid, milliseid neile võiks peale panna, kui maakondi ja valdu asendavate omavalitsusühikuile.

Tegelikult elust ja olukorrast teame aga väga hästi, millises seisukorras on need Petserimaa kihelkonna suurused vallad. Nad suudavad hädavaevalt täita neid ülesandeid, millised on pandud neile praeguste seaduste ja korraldustega. Nendele aga peale panna veel uusi ülesandeid ja kohustusi oleks täiesti mõttetus, kuna need jääksid lihtsalt täitmata.

Sellejures tuleb aga arvestada veel asialuga, et Petserimaa on palju tihedamalt

asustatud, kui seda on teised maakonnad. Sellepärast pindala 10.000 elanikuga vallas — näiteks Läänemaal, oleks mitu korda suurem, kui Petserimaal.

Lähemalt kaaludes, millised praegu maavalitsuste ja valdade peal lasuvaid ülesandeid suudaks kihelkonnad-vallad täita, selgub järgmist.

Kihelkonnad-vallad võiksid täita üldiselt kõiki praeguste vallaomavalitsuste ülesandeid. Maavalitsuste ülesannetest võiks nad ehk ainult üle võtta lahtise hoolekande korraldamise ja jaoskonnaarstide ja ämmaemandate ametisse palkamise. Jaoskonnaarstide juhtimine ja järelvalve nende üle peab aga endiselt maavalitsuse või keskasutuse juures asuva maa-arsti kätte jääma. Kõiki teisi ülesandeid aga, nagu valdade järelvalve ja revideerimine kesk-, täiendus- ja kutsekoolide asutamine ja ülalpidamine, kinnise hoolekande korraldamine, teede ja sildade ehitusealasse puutuvate küsimuste lahendamine jne., — kõiki neid ülesandeid ei ole võimalik nende laiaulatuslikkuse tõttu panna kihelkonnad-valdade peale. Sellega ei suudaks kihelkonnad-vallad kaugeltki täita neid lootusi, mis nendele pandud, kui omavalitsusühikuile, millised peaks ühel hoobil asendama niihästi maavalitsusi kui ka vallaomavalitsusi.

(Järgneb.)

Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevusest.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse koosolek 17. det. 1935. a.

Tallinnas, Harju maavalitsuse ruumes.

Koos on kõik 8 juhatuse liiget.

§ 1.

Valdade ümberkorraldamise küsimus.

Mitmeid aastaid päevakorral seisva valdade ümberkorraldamise ootamine halvab vallaomavalitsuste tegevust, eriti väikestes ja tükeldatud valdades, kus ümberkorraldamise vajadus paratamata ja üldiselt selge. Valdade ümberkorraldamisega — väikeste ja tükeldatud valdade liitmisega ning ebakohaste piiride õiendamisega — muutuvad paljude valdade senised piirid. See tingib muudatusi ka koolivõrgus, nõuab kooliringkondade ümberkorraldamist, nii et iga kooliringkond sat-

tuks ühe valla piirkonda ega jagunek mitme valla peale, kelle vahel kooli ülalpidamine tekitab vaidlusi, nagu seni on ilmnenu.

Valdade ümberkorraldamisega senised vallamajad ja koolimajad võivad muutuda oma ülesannetele mitte enam vastavateks, võivad tekkida senistest teistsugused vajadused, kujuneda uued keskused, kuhu vallamajade ja koolimajade asetamine oleks otstarbekohasem. Majad vananevad ja lagunevad, vajavad parandamisi ja ümberehitamisi, kuid puudub selgus ja kindlus tuleviku vajadustest. Ei teata kui kauaks, milleks ja millisel määral seniseid vallamaju ja koolimaju saab kasutada, tuleks parandada või ümber ehitada, või kuhu asetada ja kui suured ehitada uued vallamajad ja koolimajad? See teadmatus

sunnib elu seisma ega või enam kauemini kesta.

Valdade ümberkorraldamise vastu kõnelevad peamiselt likvideerimisele kuuluvate valdade tegelased, kes peavad eneste kohuseks oma valla kaitsmise, eriti aga selliste valdade sekretärid ja kantseleiametnikud, kes kardavad teenistuse kaotamist. Kuid vallasekretäride ja kantseleiametnikkude teenistuse kaotamise kartus osutub asjatuks. Valdadest osa likvideerimisega ja teiste külge liitmisega järelejäevad vallad suurenevad, nende asjaajamise töö kasvab ja nõuab vastavalt ka kantseleiametnikkude arvu suurendamist. Vallasekretäridest ja kantseleiametnikkudest osa läheb igal aastal pensionile ja vabaneb ametist muudel põhjustel. Vallasekretäri kutseksame ei ole viimasel ajal peetud, kutseliste vallasekretäride tagavara on otsas ja neist on juba nüüd puudus. Seejärgi võib oletada, et likvideerimisele kuuluvate valdade sekretäridel ja kantseleiametnikkudel on võimalus saada vastavaid kohti järelejäevais valdades ja neil ei tarvitseks karta teenistuseta jäämist.

Valdade ümberkorraldamise vajalikkus on üldiselt läbi löönud, selle tunnustas tarvilikuks omavalitsuste tegelaste viimane kongress 1. ja 2. oktoobril 1933, seda pooldab ja ootab elanikkonna suur enamus. See ootamine, tekitanud teadmatusse tunde tulevase kuuluvuse ja tulevaste vajaduste kohta, on hakanud kohtadel elanikke juba närveerima, eriti pidurdab ja takistab aga vallaomavalitsuste tegevust oma asutiste otstarbekohaselt korraldamisel, osalt halvab ka tegevuse tahet. Seepärast Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus peab tarvilikuks valdade ümberkorraldamise kiirelt teostamise.

Valdade suuruse suhtes Liidu juhatus jääb senistele seisukohtadele, mis võetud varemalt nii maaomavalitsuste tegelaste viimasel kongressil 1. ja 2. oktoobril 1933 kui ka Maaomavalitsuste Liidu nõukogu ja juhatuse poolt, korrates ja kinnitades uuesti, et vallaomavalitsuse üksus peaks olema vähemalt nii suur, et ta suudaks lähedalt täita tema peale pandud ülesandeid.

Vallad, mis koosnevad mitmest lahusolevast osast, või kiiluna tungivad üksteise sisse, tulevad ümber korraldada. Vallad alla 1000 elanikuga tuleksid liita naabervaldadega, kui seda lubavad geograafilised-looduslikud tingimused.

Vähemate valdade likvideerimisel tuleks peale geograafilise asendi ja rahva arvu arvestada veel muude teguritega, nagu vallaomavalitsuse kindel ja eeskujulik majanduslik seisukord, pikema aja kestel püsida võivate kapitaalhoonete olemasolu, elanikkonna jõukusest olenev küllaldane valla tulu jne., missugused tegurid pakuvad küllaldase tagatise selleks, et vallaomavalitsus suudab iseseisvalt elujõulisena edasi püsida ja oma ülesandeid rahuldavalt täita.

Valdu, mille elanikkude arv on 1000—2000 võiks liita, kui nad osutuvad elujõuetuteks nende peale pandud ülesannete täitmisel, või kui seda tingib nende piiride ja asendi otstarbekohatus.

Vallaomavalitsuse kujundamisel tuleb väljuda seisukohast, et kujundatava valla valitsus asuks rahva eluliste tarviduste keskkohas ja oleks elanikkudele hõlpsasti kättesaadav, et valla vähemalt alalise elanikud võiksid üksteist tunda, et nende üldised ühiskondlikud vajadused võimalikult ühtuiks ja neil oleksid ühesugused nõudmised ja huvid oma valla vastu.

Suurte, kuni 10.000 elanikuga kihelkond-valdade kujundamine, mida mõnelt poolt on soovitatud, tooks põhjaliku murrangu meie senisesse vallaomavalitsuse elusse, mille vajadus on põhjendamata ja elanikkonnale arusaamatu.

Seesugustes suurtes valdades valla valitsus kaugeneb elanikkonnast, jääb elanikkudele võõraks, ei suuda kohtadel kõiki ülesandeid korraldada ega täita, vajab abiorgane kaasaitamiseks, mis nõuab kulusid, teeb valitsemise kalliks ja aegaviitvaks. Suure valla elanikud ei tunne üksteist, neil puudub huvide ühtlus, valla üksikute osade vajadused erinevad, tekitavad huvide lahkumineku, kujunevad küllakonnad, kes oma erivajaduste ja erihuvide rahuldamise pärast üksteisega võistlevad ja tülitsevad, mis halvab suurte vallaomavalitsuste kogu tegevust. Neil kaalutlustel Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus ei saa pooldada keskmiselt üle 2000—3000 elanikuga valdade kujundamist; see katse ebaõnnestuks ja osutuks kahjulikuks.

Valdade ümberkorraldamise kava enne selle kinnitamist ja teostamisele asumist tuleks teha teatavaks asjaosalistele vallaomavalitsustele ja maavalitsustele ning võimaldada neile esineda oma arvamustega ja kohalikkudest oludest tingitud soovidega ja parandusettepanekutega.

Eeltoodud seisukohtade vajaduse korral valitsusasutistele ettekandmiseks ja selgitamiseks määrati Liidu juhatuse liikmed H. Lauri, P. Männik, A. Einlo, A. Eichenbaum ja M. Väärssi.

§ 2.

Omavalitsuste tulude suurendamise küsimus.

Valla-, alevi- ja maavalitsuste tulud on maksuülemääradega piiratud, varemaltki jätkus neid vaevalt jooksvate ülesannete täitmiseks, rahuldavalt pole neid Eesti ajal kunagi tarvitada olnud. Viimase 6—7 aasta jooksul toetuste ärajäämise, maksunormide alandamise ja maksude ümberkorraldamise tagajärjel on tulud veelgi vähenenud, keskmiselt 40—50%, ülesanded aga kasvanud, nii et nüüd ei suudeta enam rahuldavalt täita ka kõige hädalisemaid ülesandeid. Suurelt osalt seni on elatud ja teostatud vanade varadega. On kulutatud ära eelmiste sugupõlvade kogutud kapitale ja peetud vanaks nende soetatud varandused, ilma vastavaid väärtusi asemele muretsemata. Asutiste hooned, sisseseaded ja muud teotsemise abinõud vananevad edasi, kuluvad ja lagunevad viimaks lõplikult, nende parandamiseks ja uuendamiseks puuduvad võimalused, ei jatku tulused, millede suurendamist on palju kordi palutud.

Sellele hädaseisukorrale Eesti Maavalitsuste Liidu juhatuse juhivad uuesti valitsusasutistele tähelepanu ja palub korduvalt valla-, alevi- ja maavalitsuste tulude suurendamist, nii et neil võimalduks korralik majandamine ja oma ülesannete korralikult täitmine.

Tulude suurendamise palvet valitsusasutistele ees vajaduse korral toetama määratakse Liidu juhatuse liikmed H. Lauri, P. Männik, A. Einlo, A. Eichenbaum ja M. Väärssi.

§ 3.

Omavalitsuste ümberkorraldamise põhimõtete selgitamise küsimus.

Mitmeid aastaid päevakorral püsiva ja omavalitsuste tegelaste keskel pidevat huvi äratava omavalitsuste ümberkorraldamise küsimuse pikemalt ja põhjalikumalt selgitamiseks otsustatakse kirjastada broshüür — pealkirjaga „Omavalitsuste ümberkorraldamise põhimõtteid“.

§ 4.

Omavalitsuste teenijatele lasteabiraha ja teenistusvanusetasu maksmise küsimus.

Eesti Omavalitsuste Teenijate Liit kirjaga l. a. 26. oktoobrist nr. 933 palus kaasabi ja soovitus selleks, et alates tulevasest eelarveaastast kõik omavalitsused maksaksid oma teenijatele teenistusvanusetasu ja lasteabiraha ühtlastel alustel riigiteenijatega.

Leitakse, et senikaua kuni ajutiste maavalitsuste ja vallavalitsuste tulused ei suurendata, ei suuda nemad senistest suuremaid kulusid kanda võtta ega saa seda neile üldiselt soovitada, kuna ei ole näidata, millega nemad suurenevad kulud katma peaksid. Seepärast otsustati jääda varemalt võetud seisukohale ja pooldada põhimõtteliselt omavalitsuste teenijate ühtlustamist riigiteenijatega nii lasteabiraha kui teenistusvanusetasu suhtes, mille maksimine tuleks teostada vähemalt esialgselt, seniks kuni ajutiste maavalitsuste ja vallavalitsuste tulused suurendatakse, erilise fondi abil või riigilt juurdemaksu teel. Sellekohaste ettepanekutega on valitsusasutistele esinetud.

§ 5.

Maaseltside lõbustusmaksust vabastamise küsimus.

Ulila vallavalitsus kirjaga l. a. 24. oktoobrist nr. 634 palus esineda ettepanekuga, et maaseltsid vabastataks lõbustusmaksust.

Otsustati jääda varemalt võetud seisukohale, et lõbustusmaksu kaotamine võiks järgneda, kui selle asemele ajutistele maavalitsustele antakse mõni teine vastav tulu, millise ettepanekuga on Sise-ministeriumile ka esinetud.

§ 6.

Eesti Omavalitsuste Teenijate Liidu toetamise küsimus.

Eesti Omavalitsuste Teenijate Liit palus korduvalt toetust Kr. 60.— II üleriikliku omavalitsuste teenijate kongressi protokollis trükkimiseks, mis sisaldavat väärtuslikku materjali meie omavalitsuste arenemisloos.

Otsustatakse anda Omavalitsuste Teenijate Liidule küsitud toetus Kr. 60.— 1935. a. kulude eelarves ptk. IV § 2 all ettenähtud juhuslikkude kulude krediidist.

§ 7.

„Sundnormide kogu“ realiseerimise küsimus.

Otsustatakse esineda nõukogule ettepanekuga: kinkida maal asuvatele avalikkudele raamatukogudele igale üks eksemplar „Sundnormide kogu“ ajutiste maavalitsuste kaudu.

Ümberkorraldusi E. Maaomavalitsuste Liidu büroos.

Liidu juhatause koosolekul s. a. 15. jaanuaril valiti Liidu peasekretäriks van. adv. abi Mihkel Hansen senise peasekretäri A. Looritsa asemele, kes on nimetatud Siseministeeriumi nõunikuks.

A. Loorits määrati ühtlasi ka Liidu nõunikuks ja täidab edasi peasekretäri kohuseid, kes rakendatakse ajutiselt eeloleva rahvahääletuse korraldamise tööle.

Küsimusi ja vastuseid.

Küsimus nr. 1. Koguduste kirikuteenijate maadest. Riigi Teataja 99 — 1926. a. välja kuulutatud Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmise seaduse § 3 p. 2 alusel anti tagasi kogudustele kirikuteenijate senistest maadest isiklikkudeks tarvidusteks eraldatud maad, kogusuuruses mitte üle 50 ha, kusjuures koguduste ühe teenija tarviduseks eraldatud maa-ala ei või olla üle 25 ha. Kogudusel on maad antud 50,15 ha ja teenijateks preester ja köster, kes seda maad sisiaajani kasutasid pooleks. Nüüd aga nõuab uus preester sellest maast enda kasutada $\frac{2}{3}$ osa ja jätta $\frac{1}{3}$ osa köstri kasutada, mille tagajärjel köster lahku ametist.

Kas on preestril õigus nõuda enda kätte koguduse maast üle 25 ha ja mis alusel?

Kog. revisjonikomisjoni liige.

Vastus: Eesti evangeeliumi-luteriusu kiriku põhimääruste (RT 43 — 1935) § 137 p. 2 järgi koguduse majapidamise korraldamine ja kiriku ametiisikute ülalpidamise eest hoolitsemine kuulub koguduse nõukogule, kes võib määrata ka koguduse maa kasutamise ja lahendada kiriku ametiisikute vahel sellel alal tekkinud vaidlused.

Küsimus nr. 2. Vallavolikogude ja vallavalitsuste koosolekutest pühadel ja puhkepäevadel. Kas on seadusepärane vallavolikogu ja vallava-

litsuse koosolekuid pühapäevadel ja puhkepäevadel pidada?

Vastus: Pühade ja puhkepäevade seaduse (RT 105 — 1934) §§ 3 ja 4 on loetletud need pühad ja puhkepäevad ning tunniajad, kunas on keelatud avalikud ettekanded ja lõbustused, muul ajal avalikkude koosolekute pidamine ei ole keelatud.

Küsimus nr. 3. Vallasekretäri osavõtust vallavolikogu kinnisest koosolekust. Kui vallavolikogu kodukorra § 23 põhjal kuulutab koosoleku kinniseks teatud asjade arutamiseks, mis vallasekretärisse ei puutu, kas võib siis vallasekretär kui protokollija koosolekul viibida, või võivad kinniseks kuulutatud koosolekust osa võtta ainult vallavolikogu liikmed. *Vallasekretär.*

Vastus: Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse (RT 97 — 1926) § 69 määrab vallavolikogu koosoleku protokollijaks vallasekretäri, välja arvatud juhud, kui arutatakse vallavalitsuse tegevust, millisel korral protokollikirjutaja valitakse volinikkude hulgast. Järelikult, vallasekretär mitte ainult ei või vaid peab viibima vallavolikogu koosolekutel nii avalikkudel kui kinnistel ja kirjutama volikogu protokollid kõigil neil juhtudel, kus see seadusega otselt ei ole määratud teisiti.

Igas omavalitsuses, samuti ka iga omavalitsustegelase ja -ametniku, kui ka administratiiv- ja omavalitsustegevusest ja üldseadusandlusest huvitatud isiku laual ei tohiks puududa

Eesti Maaomavalitsuste Liidu häälekandja

„MAAOMAVALITSUS“

Ajakirja tellimine 1936. a. peale on avatud.

Ajakiri „MAAOMAVALITSUS“ algab käesoleva aastaga 14. aastakäiku ja ilmub kuus korra, 12 numbrit aastas.

Ajakirja „MAAOMAVALITSUSE“ ülesandeks on kaitsta omavalitsuse põhimõtet, seista valvel omavalitsuste huvide eest, kaitsta nende õigusi, aidata kaasa omavalitsuste tegevuse korraldamisele, anda omavalitsustegelastele juhtnööre ja laiendada nende teadmisi, olles sellega iga omavalitsustegelasele vajaliseks käsiraamatuks.

„MAAOMAVALITSUS“ püüab oma sisult olla mitmekesine ja puudutada võimalikult kõiki omavalitsuste ellu ja tegevusse puutuvaid alasid.

Üldosas avaldatakse artikleid ja kirjutisi omavalitsuste ellu puutuvate päevaküsimuste kohta, arvustatakse maksvaid seadusi ning seaduse eelnõusid, tuuakse ülevaateid ja statistilisi andmeid omavalitsuste tegevusalade kohta ning avaldatakse juhatuskirju omavalitsuste tegevuse kohta.

Omavalitsuste päevauudiste osas tuuakse üldtähtsusega teateid seadusandluse ja omavalitsustesse puutuvate sündmuste üle.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevuse osas tuuakse sõnumeid tähendatud asutuste tegevuse kohta.

Välismaade omavalitsuste osas märgitakse ära tähtsamad sündmused välismaa omavalitsustes ja nende tegevuses.

Omavalitsuste tegelaste osas märgitakse ära meie tuntumate omavalitsustegelaste tähtpäevad, avaldatakse **Riigikohtu seletuste** osas omavalitsustesse puutuvaid otsusi. **Kirjanduse** osas tutvustatakse omavalitsustesse puutava kirjandusega ja **Küsimuste ning vastuste** osas lahendatakse lugejate poolt saadetud praktilisi õigusteasuslikke ja omavalitsuste asjaajamise puutuvaid küsimusi.

„Maaomavalitsustele“ on kaastööd teinud ja lubanud teha Ülikooli õppejõude, kõrgemaid kohtutegelasi, Riigikogu liikmeid, kõrgemaid riigiametnikke ja tegelikke omavalitsustegelasi.

„Maaomavalitsuse“ tellimise hind on 1936. a.: aastas 5 kr., pooles aastas 2 kr. 50 s., veerand aastas 1 kr. 25 s.

„Maaomavalitsuse“ tellimisi võtavad vastu: Ajakirja „Maaomavalitsuse“ talitus Tallinnas, S. Roosikrantsi 12, kõik postkontorid, postiagentuurid, maavalitsused, vallasekretärid ja ajalehtede tellimiste vastuvõtjad.

Tellimise aadress: Tallinn, S. Roosikrantsi 12., „Maaomavalitsuse“ talitus.

„MAAOMAVALITSUSE“ toimetis ja talitus.